

Výuka v odborném výcviku manuál k hospitačnímu archu

Preambule

Tento dokument má sloužit jako rukověť pro uživatele hospitačního archu navrženého pro komplexní evaluaci odborného výcviku. Usnadňuje a upřesňuje vkládání důležitých dat, čímž napomáhá k jednotnosti a jednoznačnosti při používání hospitačního archu v různých oborech vzdělání. Hospitujícímu napomáhá orientovat se v základních pedagogicko-psychologických, didaktických i odborných složkách odborného výcviku. Hospitující nemusí reagovat v záznamu z hospitace na všechny uvedené atributy sledovaných jevů (činností), může však doplnit i další atributy, které nejsou v Manuálu uvedeny. Při hospitaci zaměřené na dílčí cíle, části a jevy ve sledovaném výcviku pak Manuál naznačuje hloubku a rozsah jednotlivých jevů a činností učitele odborného výcviku.

Hospitační arch se skládá ze tří částí:

- základních identifikačních údajů,
- pozorovací části,
- analytické části.

Záznamy v pozorovací části hospitačního archu mohou být stručné, ale jednoznačné. Obsahují pouze pozorovatelné údaje - jevovou stránku odborného výcviku. Není proto nutné do nich vnášet subjektivní dojmy a soudy. Přesto je v této části uvedena škála na hodnocení sledovaných jevů a činností. Použitá škála nemá za cíl „známkovat“ učitele, ale je určena pro vyjádření míry kvality nebo posouzení vhodnosti posuzovaného jevu. Výsledky škálování je možné využít i pro následné statistické zpracování.

V analytické části (součásti pohospitačního rozhovoru) je pak záznam analýzy, posouzení a zdůvodnění celého procesu výcviku, s návrhy na konkrétní následná opatření.

Základní identifikační údaje

Obor vzdělání – Napište název školy, přesný název oboru vzdělání a jeho identifikační číslo (musí odpovídat RVP a ŠVP). Např. 23-45-L/01 Mechanik seřizovač.

Datum – Uvedte přesné datum praktické vyučovací jednoty, kdy proběhla hospitace (den, měsíc a rok - např. 19. 05. 2011).

Ročník – Uvedte ročník oboru vzdělání, který žáci studují (např. 3. ročník).

Třída – Uvedte konkrétní třídu v daném oboru vzdělání (např. 2. ZA).

Skupina – V případě rozdělení žáků do skupin, uveďte učební skupinu (např. 1. skupina).

Počet žáků – Uvedte oficiální počet žáků v učební skupině a skutečný počet přítomných žáků.

Pracoviště – Uvedte konkrétní pracoviště středního odborného učiliště (např. zelinářské pozemky školního zahradnictví v Kroměříži).

Jméno učitele – Uvedte jméno a příjmení učitele odborného výcviku (nadále UOV), jeho titul (např. Bc. Jan Opatrný).

Hospitující – Uvedte jméno a příjmení hospitujícího, jeho titul a funkci (např. Ing. Václav Novák, zástupce ředitele pro odborný výcvik).

Téma – Uvedte přesně téma (případně i podtémata) praktické vyučovací jednotky. Téma musí odpovídat učební osnově předmětu odborný výcvik daného oboru vzdělání a také zápisu do deníku odborného výcviku.

Kognitivní cíle – Uvedte, kterých kognitivních cílů mají žáci dosáhnout – formulujte je přesně a konkrétně pro výuku odborného výcviku v dané praktické vyučovací jednotce. Zaměřte se na přesnost, jasnost, jednoznačnost a také kontrolovatelnost těchto cílů. Zhodnoťte, do jaké míry bylo těchto cílů dosaženo.

Dovednostní cíle - Uvedte, kterých dovednostních cílů mají žáci v dané praktické vyučovací jednotce dosáhnout. Zaměřte se na přesnost, jasnost a jednoznačnost při formulování cílů učitelem odborného výcviku. Posuďte, jak si žáci praktické dovednosti (jednotlivé pracovní úkony, pracovní operace, popřípadě pracovní postupy) dokázali osvojit a na tomto základě vyhodnoťte, do jaké míry bylo dovednostních cílů dosaženo.

Výchovné cíle – Uvedte vhodnost stanovení výchovných cílů, jejich realizaci vyplývající z průběhu a organizace praktické vyučovací jednotky. Posuďte neformálnost respektive formálnost jejich plnění (např. žáci si uvědomí, budou zodpovědní, upevní si vůli...).

Motivace – Uvedte, zda UOV žáky přiměřeně a účinně motivoval v úvodu vyučovací jednotky i v jejím průběhu. Zhodnoťte, jak se učiteli odborného výcviku podařilo žáky zaujmout a získat k dodržování pracovních postupů, bezpečnosti a hygieny práce, tvořivosti, ekonomičnosti atd.

Pozorovací část

Stručně a jednoznačně zaznamenejte jevy, které lze postřehnout pozorováním jednání a chování všech subjektů výcviku.

Časová struktura vyučovací jednotky

Popis činnosti - Popište přesně činnosti učitele odborného výcviku. Respektujte jednotlivé následující položky.

Čas – Uvedte dobu trvání činnosti v hodinách a minutách (např. 1: 15)

Poznámka – Uvedte strukturu a obsah činnosti.

Úvodní organizační část – Zaměřte se na zahájení vyučovací jednotky. Uvedte, jak učitel odborného výcviku provedl kontrolu docházky, osobních ochranných pracovních pomůcek a zdravotního stavu žáků. Posuďte případné rozdělení žáků do skupin, zajištění střídání žáků v jednotlivých skupinách a další organizaci práce (viz deník evidence výcviku).

Motivace, ověřování a aktualizace teoretických vědomostí – Uvedte, zda UOV žáky přiměřeně a účinně motivoval v úvodu vyučovací jednotky i v jejím průběhu. Zhodnoťte, jak se UOV podařilo žáky zaujmout a získat k dodržování pracovních postupů, bezpečnosti a hygieny práce, tvořivosti, ekonomičnosti atd. Sledujte způsob, jakým prověřoval teoretické vědomosti žáků z daného tématu. Posuďte správnost, jasnost a jednoznačnost jednotlivých otázek, které učitel odborného výcviku žákům kladl. Ohodnoťte, jak dalece jeho otázky navazovaly na učivo z minulé praktické vyučovací jednotky.

Instruktaž – Posuďte vhodnost využití instruktaže s ohledem na fázi vyučovací jednotky, ve které byla používána. Upřesněte a ohodnoťte formu instruktaže vzhledem k cílům odborného výcviku. Posuďte jasnost, přesnost, názornost, rozfázování pracovních postupů na jednotlivé pracovní operace a pracovní úkony.

Procvičování, samostatná práce - Uvedte jak UOV řídil, kontroloval a korigoval činnost žáků při nábízení jednotlivých praktických dovedností. Charakterizujte počínání žáků při samostatné práci (zda pracovali samostatně, nebo jim musel učitel často radit či pomáhat).

Hodnocení – Uvedte jaké typy, formy a metody hodnocení (včetně slovního hodnocení) učitel používá pro hodnocení úrovně vědomostí, dovedností a výkonů žáků. Posuďte, zda a jak přesně vymezil a zdůvodnil podmínky a kritéria výkonového hodnocení. Uvedte, zda UOV využívá průběžnou diagnostiku a zda začleňuje její výsledky do celkového hodnocení.

Závěrečná organizační část – Uvedte, jakým způsobem zakončil UOV praktickou vyučovací jednotku, jak zajistil úklid pracoviště, očištění, ošetření, údržbu a uložení vyučovacích pomůcek, náradí, strojů a zařízení, materiálu, popřípadě výrobků.

Jiná činnost – Praktická vyučovací jednotka nemusí nutně obsahovat jen výše popisované články struktury. Může mít řadu variant, které učitel zvolí. V tomto případě zaznamenejte další články struktury OV a popište je (vycházejte ze zažitého postupu z předchozího posuzování a hodnocení praktické vyučovací jednotky).

Škály pro hodnocení sledovaných jevů

Míru kvality pozorovaných jevů vyjadřujte číselnou škálou od 1 do 5. Jednička znamená největší míru, 5 nejmenší míru kvality (nebo vhodnosti použití).

A Plánování a řízení

Soulad cílů s kurikulem – Posudte, zda kognitivní, dovednostní i výchovné cíle jsou v souladu s kurikulem, zda jsou cíle formulovány srozumitelně pro žáky. Zaměřte se především na cíle dovednostní a zvažte, do jaké míry se jich podařilo učitelům dosáhnout (průběh odborného výcviku odpovídal stanoveným cílům).

Ohodnoťte stupeň souladu cílů s kurikulem v rozsahu 1 – 5.

Organizační a materiálové zajištění výuky – Zhodnoťte výuku po stránce materiálního i organizačního zajištění (dostatečný počet připravených pracovních činností a vhodných úkolů). Posudte vhodnost použití didaktických pomůcek, nářadí, strojů a zařízení. Ohodnoťte především jejich účinnost. U zpracovávaného materiálu se zaměřte na jeho kvalitu, množství a využitelnost pro dané téma. U organizačního zabezpečení posudte, jak UOV projednal zajištění OV s vedoucími i ostatními pracovníky pracoviště (sociálním partnerem, instruktory), jakým způsobem zajistil jednotlivá pracoviště, zajistil speciální ochranné pomůcky, popřípadě jak připravil další možné varianty praktické vyučovací jednotky.

Ohodnoťte vhodnost a dostatečnost zajištění výuky v rozsahu 1 – 5.

Návaznost na teoretické předměty – Posudte, zda a do jaké míry navazovalo dané učební téma na ostatní teoretické odborné i všeobecně vzdělávací předměty. Posudte, jak se učivo vzájemně prolínalo, jak spolu souviselo. Uvedte, zda žáci chápali souvislosti mezi jednotlivými předměty a dokázali svých teoretických vědomostí samostatně využívat. Uvedte, zda UOV zařadil dovednost žáků využívat všech svých teoretických vědomostí mezi kritéria, která pozitivně ovlivňují jejich výkony a tím i hodnocení.

Využívání mezipředmětových vztahů (ale i dílčích, vnitro předmětových) ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Rozvoj klíčových kompetencí – Zhodnoťte, zda byly při výuce rozvíjeny klíčové kompetence žáků. Uvedte, které konkrétní kompetence byly rozvíjeny při osvojování praktických dovedností.

Úroveň jejich rozvíjení ohodnoťte v obvyklém rozsahu 1 – 5.

Rozvoj odborných kompetencí – Posudte vhodnost a stupeň dosažení odborných kompetencí, kterých žáci dosáhli. Uvedte, zda jsou v souladu s učební osnovou odborného výcviku vycházející z ŠVP (respektive RVP) daného oboru vzdělání, nebo z profilu absolventa oboru.

Úroveň rozvíjení těchto kompetencí rovněž ohodnoťte v požadovaném rozsahu 1 – 5.

B Použití metod a forem výuky

Metody verbální - Uvedte, které verbální metody UOV využíval při výuce (výklad, vysvětlení, popis, řízený rozhovor, heuristické metody atd.). Zaměřte se na jejich vhodnost, účinnost, úroveň a také na schopnost učitele je adekvátně využít ve výuce odborného výcviku.

Vhodnost a kvalitu jejich použití ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Metody demonstrační – Uvedte, které demonstrační metody UOV využíval při výuce a zda je vhodně kombinoval s metodami verbálními. Zaměřte se na jejich vhodnost a účinnost ve výuce odborného výcviku (propojení s pojmovým učením, abstraktním myšlením a praktickou činností). Můžete posoudit manuální zručnost UOV.

Kvalitu jejich použití ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Metody pracovní – Uvedte, které pracovní metody UOV využíval ve výuce. Uvedte, zda byly přiměřené a efektivní s ohledem na věk a pohlaví žáků, rozsah praktické vyučovací

jednotky, pracovní podmínky a charakter praktické činnosti. Zaměřte se na jejich vhodnost a účinnost.

Kvalitu jejich použití ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Metody problémové - Uvedte, které problémové metody UOV ve výuce využíval (problémové vyučování, projektové vyučování, metody inscenační či diskusní, metody participativní - situační metody, případové studie, brainstorming atd.). Posudte vliv těchto metod na aktivizaci žáků. Zaměřte se na jejich vhodnost a účinnost, dále také na schopnost učitele přiměřeně a správně je využít v průběhu výuky odborného výcviku.

Kvalitu jejich použití ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Instruktaž – V praktickém vyučování mnohdy dominují komplexní metody, např. metody instruktaže. Uvedte, zda UOV zařadil instruktaž ústní, písemnou nebo praktickou, případně, jak vhodně je kombinoval. Dále uvedte, jak využíval instruktaže ve frontální, skupinové či individuální formě výuky, případně jak je kombinoval. Uvedte rovněž, zda kromě úvodní instruktaže využil i instruktaž průběžnou (rozšiřující nebo korekční).

Kvalitu a úroveň instruktaže opět ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Jiné metody - Uvedte další postupy použité v hospitované výuce, které nebylo možno zařadit do výše uvedeného třídění (především postupy aplikované na pracovišti sociálního partnera).

Frontální výuka – Posudte vhodnost frontální výuky odborného výcviku s ohledem k počtu žáků v učební skupině. Posudte, zda bylo k dispozici dostatek materiálu, náradí, strojů a zařízení pro práci všech žáků.

Vhodnost a úroveň frontální výuky ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Skupinová výuka – Posudte vhodnost využití skupinové výuky. Uvedte, zda byly vytvořeny dílčí skupiny žáků, zda docházelo ke střídání těchto skupin na jednotlivých pracovištích. Vyhodnoťte úroveň spolupráce (kooperace) žáků ve skupinách. Při následné analýze praktické vyučovací jednotky zjistěte, zda učitel využívá při plánování a realizaci výuky přerazovací plán.

Vhodnost a úroveň skupinové výuky ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Individualizovaná výuka – Posudte vhodnost využití individuální (případně individualizované) formy výuky. Posudte, zda byla nutná (nešikovnost žáka, dlouhodobá absence, zdravotní omezení, laterálita atd.), popřípadě, zda to vyžadovala organizace práce na pracovišti.

Vhodnost a úroveň individuální výuky ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Jiná forma výuky - Uvedte další zjištěné organizační uspořádání výuky (zpravidla obvyklé na pracovišti sociálního partnera).

C Materiální podmínky výuky

Úroveň materiálního vybavení pracoviště - Popište vybavení pracoviště náradím, stroji, přístroji a dalším zařízením a zhodnoťte, zda toto vybavení odpovídá současným standardům daného oboru. Posudte vhodnost, kvalitu a množství (nedostatek – nadbytek) využívaných materiálů. Zhodnoťte přístup žáků k využívaným materiálům a prostředkům (technologická, ekonomická, ekologická, bezpečnostní a jiná hlediska).

Úroveň vybavení pracoviště ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Úroveň vybavení pomůckami a technickými výukovými prostředky – Posudte, zda je pracoviště vybaveno vhodnými didaktickými pomůckami (materiálními, výukovými programy i SW) a technickými výukovými prostředky (včetně multimediálních prostředků). Posudte, zda byly pomůcky a výukové prostředky funkčně zařazovány do výuky (výcviku), zda s nimi aktivně pracovali i žáci.

Úroveň tohoto vybavení a vhodnost používání ohodnoťte opět v rozsahu 1 – 5.

Úroveň zajištění hygienických podmínek pracoviště – Posudte úroveň hygienických podmínek pracoviště a předpisů (hygienické požadavky na prostory a provoz, teplota, osvětlení, přestávky v práci, dostupnost sociálního zařízení atd.) a jakým způsobem jsou tyto podmínky dodržovány během výuky (především při výuce v terénu).

Úroveň zajištění a dodržování hygienických podmínek ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Zajištění a dodržování bezpečnosti práce při výuce – Posudte zajištění a dodržování zásad bezpečnosti a ochrany zdraví při práci na pracovišti (případnou spolupráci se sociálním partnerem v této oblasti). Posudte, zda jsou žáci vybaveni OOP a správně je používají. Zjistěte, zda UOV žáky prokazatelně a náležitě proškolil o zásadách bezpečnosti a zda je žáci i sám učitel respektují. Zaměřte se především na práci žáků s vyhrazenými technickými zařízeními, chemikáliemi, hořlavinami atd. (zda jsou u nich prováděny předepsané kontroly a revize, jsou bezpečně ukládány apod.). Vyhodnoťte, zda jsou žáci vedeni k bezpečné práci, zda jsou pro pracoviště zpracovány potřebné řády.

Úroveň zajištění a dodržování bezpečnosti práce při výuce ohodnoťte opět v rozsahu 1 – 5.

D Motivace a hodnocení

Metody motivace – Posudte metody využití UOV k motivování žáků. Do jaké míry byla motivace účinná. Uveďte, jaký vliv měla motivace na kvalitu práce (finálního produktu) či poskytovaných služeb. Uveďte, zda při produktivní práci převažovala finanční motivace.

Vhodnost a účelnost metod motivace ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Způsoby hodnocení výkonu žáků – Posudte, jaké způsoby hodnocení žáků UOV využil (klasifikace, slovní hodnocení, autentické hodnocení, atd.). Uveďte, zda UOV používá při hodnocení výkonu kritériální hodnocení a zda stanovuje podmínky pro hodnocení předem. Posudte, zda využívá průběžné hodnocení (diagnostické hodnocení) a pracuje s portfoliem žáka (spolupracuje s učiteli teoretických předmětů).

Vhodnost a účelnost ohodnoťte opět v rozsahu 1 – 5.

Rozvíjení sebehodnocení – Posudte, zda UOV vede žáky k sebehodnocení (schopnosti porovnávat své dovednosti s tím, co měli zvládnout a hledání nápravných opatření). Všimněte si, jak učitel se sebehodnocením žáků dále pracuje, jakou důležitost mu přisuzuje, jak ho koriguje a jak ho využívá.

Rozvíjení sebehodnocení a jeho úroveň ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

E Klima, vztahy, komunikace

Úroveň komunikace učitele odborného výcviku se žáky – Zhodnoťte, jak UOV používá komunikaci jako součást pedagogické interakce. Všimněte si, zda vhodně používá základní druhy komunikace – verbální komunikaci (mluvenou řeč, kódovanou řeč), neverbální komunikaci, řeč objektů atd. Sledujte, zda jsou při mluvené řeči respektovány důležité paralingvistické charakteristiky (hlasitost, plynulost, frázování, důraz, modulace, výška. Sledujte dodržování základních zásad komunikace se žáky – např. empatie k žákům, respektování osobnosti žáka (konstruktivní dialog), dále např. autenticita (hodnověrnost), odbornost, konkrétnost při projevu UOV atd. Posudte, zda a jakým způsobem pracuje UOV s talentovanými či problémovými žáky.

Úroveň komunikace ohodnoťte v rozsahu 1 – 5.

Úroveň neverbální komunikace – Ohodnoťte, jak UOV dokáže využívat jednotlivých způsobů neverbální komunikace (oční kontakt, mimika, gestika - používání rukou jako prostředku mezi vnitřní a vnější řečí, posturologie - komunikace prostřednictvím postojů, držení těla, nebo částí těla, kinezika - komunikace prostřednictvím pohybů, a to od sladění pracovních pohybů až po pohyb UOV po pracovišti, proxemika - komunikace založená na respektování zón, tzn. vzdáleností mezi UOV a žáky, žáky mezi sebou). Pozornost věnujte vhodnosti případně používané haptiky - fyzického kontaktu mezi UOV a žákem. Sledujte soulad verbální a neverbální komunikace.

Úroveň neverbální komunikace ohodnoťte rovněž v rozsahu 1 – 5.

Vztah učitele odborného výcviku k žákům – Zhodnoťte, jaký má UOV ke svým žákům vztah. Zda UOV vede žáky k aktivnímu zájmu o obor, podporuje jejich schopnost učit se, rozvíjí vztah k práci a učit se pracovat, podporuje jejich aktivitu a tvořivost, má vytvořený systém stimulů, který prakticky využívá, sám je vzorem pro žáky, má přirozenou autoritu, je objektivní, náročný, ale spravedlivý (rovný přístup k žákům). Sledujte, zda UOV respektuje mimořádný přístup k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami a upravuje pro ně program odborného výcviku (totéž u žáků se specifickými poruchami učení). Sledujte, zda UOV podporuje pozitivní klima při výcviku, má zájem i o mimoškolní aktivity žáků a podporuje talentované žáky (soutěže, přehlídky atd.).

Vztah UOV k žákům ohodnoťte také v rozsahu 1 – 5.

Analytická část

Analytická část hospitace slouží k osvětlení a posouzení jevů, které není možné zjistit během pozorování průběhu odborného výcviku. Základními metodami jsou:

- strukturovaný rozhovor s učitelem odborného výcviku,
- analýza jevové stránky výcviku,
- posuzování podstaty a příčin jevů,
- analýza dokumentů odborného výcviku (od ŠVP až po smlouvy se sociálními partnery).

Okruhy rozhovoru jsou uvedeny v hospitačním archu (v komentáři buněk), další pak vyplynou z průběhu sledované vyučovací jednotky. Analytická část by měla proběhnout bezprostředně po ukončení sledovaného odborného výcviku.

Pohospitační rozhovor by měl být veden v pozitivním duchu, s velkým prostorem pro sebereflexi UOV. Východiskem by měly být silné stránky učitelova působení. Učitel odborného výcviku musí být seznámen s hodnocením průběhu odborného výcviku. Závěry a doporučení by měl akceptovat, případné své připomínky uvést na konci hospitačního archu.

A Plánování a řízení

Okruhy analýzy: soulad učiva s kurikulem, spolupráce učitelů odborných předmětů a odborného výcviku, efektivita řízení výuky, zajišťování pořádku a kázně, využívání průřezových témat, rozvoj klíčových a odborných kompetencí, využívání výsledků průběžné diagnostiky.

B Použití metod a forem výuky

Okruhy analýzy: adekvátnost metod, variabilita metod, zvládnutí metod, vhodnost použitých forem, využívání kooperace.

C Materiální podmínky výuky

Okruhy analýzy: efektivní využívání vybavení pracoviště, vybavení vhodnými pomůckami, aktivní práce žáků s pomůckami, efektivní používání technických výukových prostředků, používání osobních ochranných pomůcek, dodržování BOZP, prokazatelnost školení k bezpečnosti práce.

D Motivace a hodnocení

Okruhy analýzy: ověřování účinnosti motivace, respektování individuálních vzdělávacích požadavků, využívání zpětné vazby, objektivita hodnocení, využívání slovního hodnocení, systém evidence hodnocení, portfolio žáka.

E Klima, vztahy, komunikace

Okruhy analýzy: přístup učitele k žákům, respektování osobnosti žáka, podněcování vztahu žáků k výuce (oboru), podpora spolupráce (ne rivalry) mezi žáky a učitelem i mezi žáky navzájem, poskytování zpětné vazby žákům a jejich pozitivní povzbuzování, možnost profesního růstu žáků, kooperace mezi žáky, vytváření respektu k učiteli, problematika agrese a šikany, práce se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

F Profesionální podmínky

Okruhy analýzy: odbornost učitele, pedagogicko-psychologické kompetence UOV, kreativita, úroveň autoevaluace, účast UOV v DVPP.